

Sanattaki astroloji – Sanat dönemleri boyunca astrolojik-felsefi bir yolculuk

Klemens Ludwig

Çeviren: Ferhan Çeçen

Giriş

Nebra'daki gökyüzü levhası

Güneş'i, Ay'i ve yıldızları temsil eden bronzdan yapılmış disk, İÖ. yaklaşık 1600

Kaynak: Dbachmann, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Astrolojik sembolizm, sanatta karşılaşılan temel konulardandır, yerleşik sanat tarihi bu anlayışa pek katılmasa da. Öte yandan, sanatla astroloji arasındaki bağlantı besbellidir: Sanat, o devrin zihniyetine ait fikirleri ifade eder. Astroloji ise bu fikirleri çok eskilere dayanan, zamansız bir sembol dilini kullanarak tecrübe edilir hale getirir; insana kozmostaki yerini bulmada yön verir. Her ikisini de birleştiren, kozmik uyuma ve estetiğe duyulan özlemdir. Bilim insanları, sanatçılar, yıldızları gözlemleyenler ve yorumlayanlar, kozmostaki uyumun

varlığına çok uzun zamandan beri inanmışlardır; ta ki aydınlanma, rasyonalizm ve postmodernizm akımları bu gibi algılamaları salt sübjektiflik olarak kestirip atana dek.

Pek çok tabloya, freske, mozaiğe, plastiğe, heykele olduğu gibi katedrallere, kiliselere ve çan kulelerine de bakıldığında bu bağlantı farkedilir. Astrolojinin sembollerinden yararlanan ustalar arasında Romanesk ve Gotik dönemin anonim yapı ustalarının yanı sıra; Leonardo da Vinci, Albrecht Dürer, Giotto, Rafael, Tizian, Peter Paul Rubens ve daha birçok kişi sayılabilir.

Astroloji, aynı zamanda hep içinde bulunduğu devrin “çocuğu” olmuş; o devrin dünya görüşünü, inanç esaslarını ve o dönemin sanatında ağır basan unsurları yansıtmıştır.

Din ve astroloji

Yüzyıllar boyunca tabiattaki görüntüler; Güneş, Ay, yıldızlar, ağaçlar, kaynaklar, nehirler; tanrısallığın bir ifadesi olarak görülmüş ve saygı görmüştür. Bundan da politeizm (çoktanrıcılık) doğmuştur; uygulamasına bakıldığında politeizm, büyük ölçüde toleranslı olmaya meyillidir. İsa’dan önce 14.yüzyılda Mısır firavunu Akhenaton (IV. Amenhotep), sadece Güneş tanrısı Eton’a ibadet edilmesini kabul ettirmekle, Tanrı inancında devrim yaratmıştır. Bu gelişme monoteizmin (tektanrıcılık) başlangıcı olarak kabul edilmiş ve Yahudi peygamberi Musa’ya ilham vermiştir.

Yahudilikteki birçok sembol, astrolojiye değer verildiğinin işaretidir; mesela Menora, yani Yedi Kollu Şamdan, bunlardan birisidir. Bu şamdan klasik gezegenleri temsil eder. Ortadaki mum, Güneş’in sembolü olarak görülür. Onun etrafında gezegenler öyle dizilmişlerdir ki, burç yöneticileri karşıtlık halindedir. Güneş’in yanında sol tarafta Venüs (Boğa) yer alır, sağında ise Mars (Akrep) bulunur, ikinci sırada bunları Merkür (İkizler) ve Jüpiter (Yay) izler. Son olarak dışta Ay (Yengeç) ve Satürn (Oğlak) gelir.

Tüm zodyağın (burçlar kuşağının) yer mozaiği olarak en güzel şekilde sunulduğu eserlerden birini, Genezareth gölünün batı kıyısındaki Hamat Tiberias sinagogunda hayranlıkla izlemek mümkündür. Burada 3.yüzyıla ait oniki büyük ve renkli burç, çok canlı ve dinamik bir etki yaratır. Beth Alpha, Naaran, Susiya, Huseifa ve Sepphoris sinagoglarında da zodyak tasvirleri bulunmaktadır.

Dini ve dindışı kullanım

Antik çağda hiyerarşik toplum düzeni ilk defa sorgulanmaya başlanmıştır. Yunanistan demokrasinin doğduğu yer olarak görülür, bu o zamanlar sadece hür erkekler için geçerli olsa da. Bu çağda şehir devletleri oluşmuş, zanaatkâr ve tüccarlar politikada söz sahibi olabilmüş, bireyselliğe çok değer verilmiştir.

Bu dönemde sanat da, aynen onu yaratan halklar gibi, çok kapsamlı ve çeşitli hale gelmiştir. Yunanlılar öncelikle tapınak inşa etmişlerdir. Buna karşılık Romalıların daha pragmatik ve dünyevi oldukları görülmektedir. Romalılar da aynı ölçüde dindışı yapılar inşa etmişlerdir; bunlar arasında saraylar, tiyatrolar, kaplıcalar ve zafer takları olduğu gibi, gayet emek verilerek inşa edilen özel meskenler bulunur.

Roma devrinde de astroloji sadece krallara ve imtiyazlı kişilere mahsus birşey olarak kalmamıştır. Çok sayıda duvar resminde ve mozaikte astrolojik motifler görülmektedir. Yıkıntı halindeki Pompei’de bunlardan birkaçını hâlâ hayranlıkla izlemek mümkündür. Bu dönemde insanların günlük hayatlarında da, örneğin paralarda, çok sayıda astrolojik motifle karşılaştığı anlaşılmaktadır.

Çöküş ve yeniden kalkınma

Antik çağı takip eden sürede ilkönce, astroloji ve sanat alanını da kapsayan, kültürel bir çöküş başlamıştır. Dönüşüm ancak Şarلمان (Büyük Karl) devrinde gerçekleşmeye başlamıştır. Şarلمان’ın oğlu Dindar Ludwig’in (1.Ludwig) sarayında 820 yılı civarında “Leiden yıldız resimleri” denilen el yazısı eser meydana gelmiştir. Burada burçlar ve gezegenler kısa metinlerle birlikte 35 minyatür halinde tasvir edilmektedir. Bundan astrolojinin yavaş yavaş değer kazandığı anlaşılmaktadır; takip eden yüzyıllarda da bu devam etmiştir.

Karolenj devrinin başka bir başyapıtı, 830 yılına dayanan Utrecht mezmurlar kitabıdır (*Psalter*). Bu kitapta 64. mezmur (*psalm*) resimlerle anlatılmakta olup, İsa bir dağın tepesinde gösterilmektedir. Bu gösterimin dış cidarında astrolojideki zodyak yer alır; bugün bakıldığında da semboller gayet iyi seçilebilmektedir. Hemen hemen aynı tarihlerde Salzburg’ta da bir elyazması eser oluşmuştur; bu eser bugün “Kronolojik-Astronomik Toplam Kodeks 387” olarak adlandırılmakta ve Avusturya’da Viyana Milli Kütüphanesi’nde muhafaza edilmektedir. Bu kodeks, burçların kısaca tarif edildiği ve yorumlandığı 36 minyatür içerir.

Kiliselerin **alınlık tablasındaki** zodyak

Madeleine Katedrali'nin tympana* (alınlık tablası) bölümü, Vézelay

Fotoğraf: Klemens Ludwig

(***Tympana** ya da **alınlık tablası**, mimarlıkta kemerli kapı ya da pencerelerde kemer eğrisi ile kapı açıklığı lentosu arasında kalan doldurulmuş kesimdir. Bu alan kapının ya da pencerenin bulunduğu konuma göre sıklıkla kabartma ve figürler ile süslü bir biçimde doldurulur. Antik Yunan ve Roma'da ve aynı zamanda Hıristiyan mimarlığında tympana genellikle dini sanatsal ifadeler içerir).

Birçok Roma katedralinde alınlık tablası bölümünde (tympanada) astrolojik tasvirler yer alır. Alınlık tablası; günahkar, geçici dünya ile dini, tanrısal alan arasındaki sınırı simgeler. O zamanın insanları için bir katedrale adım atmak dahi, bugünkünden de fazla, bilinçle gerçekleştirilen bir girişimdir.

Romanesk sanatın ağırlık kazandığı yerlerden biri Bordo'dur. Autun'daki Saint-Lazare katedralinin alınlık tablası (tympana) bölümünde, yine Vézelay'daki Sainte-Marie-Madeleine katedralinde ve Avallon'da, İsa tahtta oturmaktadır. Her bir burç yuvarlak madalyonlar içinde tasvir edilmiş olup, her aya ait işler dönüşümlü olarak gösterilmiştir.

Avusturyalı bilim adamı Otto Mazal, bunu "böylece akıp giden dünyevi olaylara karşın, yıldızların zamana tabi olmadığı "gözler önüne serilmektedir" şeklinde yorumlar.(1) Aynı sembolizme İspanya'da Leon'da San Isidoro vaftiz kilisesinde de rastlanmaktadır.

Kiliselerin alınlık tablası bölümünde tahtta oturan hükümdar İsa, Orta Çağ'ın dünya görüşüne karşılık gelir; İsa'yı çevreleyen zodyak ise kozmosun efendisi olarak yıldızları bir araç olarak kullandığını gösterir.

.... aynı zamanda yer mozaikleri, kubbe bölümleri, kapı tokmakları ve dikili taşlarda da semboller bulunur

Lombardiya bölgesinde Piacenza'daki San Savino kilisesinde yaklaşık 1000 yılına dayanan birden fazla zodyak bulunmaktadır. Bu kilise renovasyon işleri sırasında Barok tarzı bir fasat almıştır. Fakat içine girildiğinde Romanesk temeli görmemek mümkün değildir. Kilisenin kendisinde olduğu gibi kriptada da (*kilisenin altındaki mahzen, mezar odası*) yerdeki mozaiklerde burçlar ve her ayı tasvir eden resimler yer alır. Burada da günlük hayattaki işler, kozmik düzene ait sembollerle ilişkilendirilmekle, daha yüksek bir anlam kazanmıştır. Sanat tarihçisi Christa Hensel bu alışılmamış mozaikçi şu şekilde yorumlar:

Burçların yerine, o burçların yönetici gezegenlerini koyarsak, ilginç bir sembolik resim ortaya çıkar. Ay ve Güneş ortada yer almaktadır. Güneş, İsa'nın, Ay ise Hıristiyan kilisesinin sembolüydü. Sonra Güneş ve Ay'ın her iki tarafında Merkür görülür, Merkür bir tarafta İkizler'i, diğer tarafta ise Başak'ı simgelemektedir. İletişimin gezegeni olan Merkür, burada Tanrı'nın sözünü temsil eder, iletişime uygun olarak yatay çizgide yer alır. Mars'ın yönettiği burçlar olan Akrep ve Koç, Güneş ve Ay'ın üstünde ve altında gösterilmişlerdir ve düşey bir çizgi oluştururlar. İstek, burada tabii bu Tanrı'nın isteğidir, düşey yöndedir. Venüs ve Jüpiter [...] yöneticiliğindeki burçlar, Tanrı sevgisi ile ahlak ve dine işaret ederler; bunlar hepsinin etrafında bir çerçeve oluşturur gibi dört köşeye yerleştirilmişlerdir. (2)

Venedik'teki San Marco bazilikasında bir güneş saati yer alır. Burçlar, mavi arka planın önünde altın gibi parlamlar. "Rönesans'ın metropolü" Floransa'da da görülen sanatsal-astrolojik izler, Romanesk döneme uzanmaktadır. Bu şehrin en güzel kiliselerinden birisi, Arno nehrinin batı tarafındaki San Miniato al Monte bazilikasıdır. Ortadaki bölümün yer döşemesinde mermerden bir zodyak bulunur.

Köln'deki St.Gereon kilisesinin kriptasında İncil'den motiflerin yanı sıra zodyağı da gösteren etkileyici mozaikler bulunur. Romanesk döneme ait Maria Laach manastırında ise ziyaretçiler kapı tokmaklarında astrolojik zodyak ile karşılaşılır. Manastırın içinde ise zodyak, mihrabın (*altar*) üstündeki kubbede İsa'yı tasvir eden altın mozaik'in kenarında yer alır.

Vaftiz ve yıldızlar

Devrin tipik binaları arasında vaftiz şapelleri sayılabilir. Bunların birçoğunda, mesela Floransa ve Parma'da, astrolojideki zodyak bulunur. Burada akla hemen "neden" sorusu gelir. Orta Çağ'ın ileri dönemlerinde sanatçıları veya kilisenin ileri gelenlerini, vaftiz sırasında astrolojiyle yakınlık kurmaya iten ne olmuştur? Muhtemelen alınlık tabalası (tympana) için söylenen burada da geçerlidir: Vaftiz, yani Hıristiyan kilisesine giriş, kozmik düzene giriş gibidir, bu da zodyakla simgelenmektedir.

Kilise ile astroloji arasındaki sıkı bağlantıya diğer bir örnek, "Avcı Zebur" olarak adlandırılan eserdir. Bu eser Romanesk kitap sanatı açısından özel bir anlama sahiptir; rahip ve tarihçi Hieronymus'un İncil çevirisinden (Vulgata) 150 mezmur (*psalm*) içerir; ayrıca içinde İncil'den başka metinler ve dualar bulunmaktadır. Metinlerin ve resimlerin önüne zodyaktaki oniki burcu içeren bir takvim yerleştirilmiştir.

Avcı Zebur*, İkizler, İS. yaklaşık 1170

(*Avcı Zebur 12. yüzyılın aydınlatılmış bir el yazmasıdır; Romanesk kitap sanatının çarpıcı bir örneği olarak kabul edilir).

Fotoğraf: Klemens Ludwig

Bu zamanın en muhteşem astroloji eseri muhtemelen Georgius Fendulus'un "Liber Astrologiae" adlı kitabıdır. Georgius Fendulus, II.Frederik'in sarayında yaşamış olan, kendisini "rahip ve filozof" olarak adlandıran bir kişidir. Fendulus, astrolojiye çok aşina biridir. Kitabını resmeden kişi de büyük bir sanatçıdır. Kitap, zodyağı ve gezegenleri içerir. Kitapta gezegenler; yönetici, zararda (karşı burçta), yücelen ve düşen (yüceldiği burcun karşısında) olarak birçok kez yer alırlar.

Toplumsal değişim

12. yüzyıldan itibaren Romanesk dönemden Gotik döneme geçiş, önemli bir toplumsal değişimin sinyallerini vermiştir. İklimin ısınması, atıl duran toprakların işlenmesi, toprağın üçte birinin nadasa bırakılması ve hasatta yeni aletlerin kullanılması sayesinde tarımsal üretim artmıştır. Bu ise bolluk getirmiştir. Nüfus belirgin olarak artmış, bu sayede ticaret genişlemiş ve 12.yüzyıldan itibaren giderek daha çok şehir oluşmuştur; bu şehirlerde ise iki ayrı sosyal sınıf egemen olmuştur: Esnaf ve zanaatkârlar. Artık insanın kaderini sadece hangi soydan geldiği belirlememektedir.

Toplumda görülen açılımla birlikte sanat alanında da açılım görülmüştür, özellikle de mimarlıkta. Gotik katedraller, insanların o zamanlar daha yükseklere erişmek istediklerini belgeleyen etkileyici eserlerdir. Fakat bu önce tartışmalı bir konu olmuştur. Muhafazakarlar, ki bunlar genellikle tarikat mensupları ve büyük toprak sahipleridir, bu mimariyi bir kibir örneği olarak görmüş ve Babil'in kulelerine benzetmişlerdir. Taraftar olan kişiler ise, ki kraliyet mensuplarının çoğu, piskoposların bir kısmı ve kentsoylular bunlar arasındadır, böyle cüretkar bir mimari sayesinde yukarıya doğru açılmakla, insanın Tanrı'ya daha da yaklaşma şerefine nail olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bu arada teolojik sebepler ile politik güçle ilgili sebepler hep el ele yürümüştür; çünkü bu yeni üslubun karşıtları, toplumdaki politik değişimlerin sonucunda kaybeden kişiler olmuşlardır.

Dini yapılarda bu sıralarda bir geleneğe sadık kalınmıştır: Chartre, Amiens, Paris ve Reims katedrallerinde zodyak resmedilmiştir, hatta Chartre ve Paris'te birkaç yerde zodyak bulunmaktadır. Kiliselerde alınlık tablasının yanı sıra, pencerelerde ve sütun başlıklarında da zodyak resimleri yer alır. Özellikle etkileyici olan bir eser, Chartre katedralindeki zodyaklı penceredir, bu pencerede zodyak ve alt alta her aya ait resimler yer alır. Mavi, genellikle daire şeklindeki arka plan üzerinde resmedilen her bir burçta, yeşil ve kırmızı renklerin ağır bastığı görülmektedir.

Kendini astroloji yoluyla ifade etme

Toplumsal değişim; kendini büyük ölçüde şehirlerin kalkınması şeklinde göstermiş, sanatçılara dini olmayan yapılarda da astrolojik bağlantıları sergileme imkanı sunmuştur; bu durum özellikle İtalya için geçerlidir. Bu bağlamda sanat tarihçisi Blume, "yerel düzeyde kendini ifade"den bahseder.(3)

Giotto (1266–1337) adlı sanatçı, Padua'da Palazzo della Ragione'de, yani mantığın sarayında, gezegenleri ve burçları gösteren ve geniş alanları kaplayan freskler meydana getirmiştir. Bu fresklerde gezegenler kişiler olarak gösterilmekte ve yönettikleri burçlarla eşleştirilmektedir.

Venedik'teki Palazzo Ducale, Gotik devre ait dini amaçlı olmayan en anlamlı yapılardan biridir. 14. yüzyılın ortalarında bu sarayın batı kanadındaki sütun başlıkları üzerine bir gezegen döngüsü yerleştirilmiştir. İsviçreli astrolog Bruno Huber, yapıdaki sayısal sembollerle astroloji arasında da bağlantılar görmüştür:

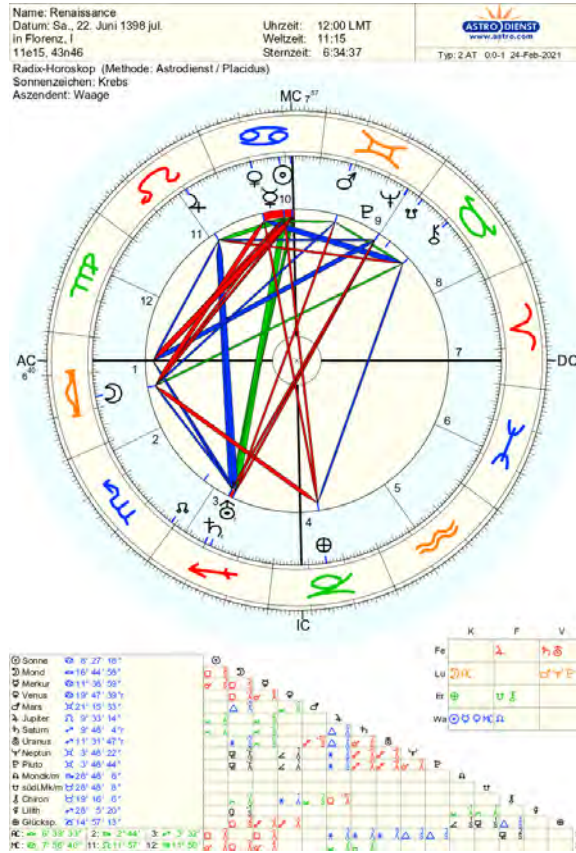
Zemin katı hizasında 2 kere 18'er olmak üzere ağır sütunlar yerleştirilmiştir. Bunun üstündeki loca tabir edilen katta da 35 tane ince sütun yer almaktadır, dolayısıyla $35 + 36 = 71$ sütun bulunur. Bu sayıların astrologların dikkatini çekmesi gerekir. 36 sayısı bir zodyakta tüm dekanların toplamını gösterir; o devirler için bu, harita yorumunda kullanılan temel ve önemli bir bölümelemedir.

Kitap sanatı

Geç dönem Gotik sanatında, saat kitabı* ve ev kitabı* adı verilen kitaplarda mükemmel düzeye erişilmiştir. (*Saat kitabı, Orta Çağ'da popüler olan bir Hıristiyan adanmışlık kitabıdır ve aydınlatılmış el yazmasının en yaygın türüdür. Ev kitabı: Orta Çağ'da günlük yaşamda kullanılacak bilgileri içeren bir kitaptır). Bunların en anlamlıları arasında Très Riches Heures olduğu gibi, Torino-Milano saat kitabı bulunmaktadır; ikisi de Dük Jean de Berry için yapılmıştır. Bu kitaplar arasında ayrıca Dük von Bedford'un ve des Lorenzo I. Medici'nin kitapları veya İskoçyalı Jakobs IV. ile eşi Margaret Tudor'un dua kitabı sayılabilir. Kitaplar, zodyağı ve mevsimleri gösteren harika motiflerle süslenmiştir.

Saat kitaplarının aksine, Orta Çağ'ın geç dönemlerindeki ev kitapları, daha çok dindışı bir karaktere sahiptir; fakat içerdikleri konular günlük hayattaki "ev kullanımının" dışına çıkmaktadır. Waldburg Wolfegg prenslerinin ev kitabında gezegenler, kişilikler şeklinde simgelenirler. Kişiliklere her burcun yönetici gezegeni eşlik etmekte ve gökyüzünde bir yörünge çizmektedir. Bunların altında insanlar, gezegenlere tekabül eden niteliklere göre davranırlar: Mars'ın durumunda işler gayet savaşçı tarzda yürür; Satürn sertlik ve yokluk, buna karşılık Jüpiter refah, Merkür eğitim getirir; Venüs ise dünyevi hazlara izin verir.

Tarihin dönüm noktası

Rönesansın başlangıcı

22 Haziran 1398 tarihindeki Neptün-Plüton birleşimi

Rönesansla ("Yeniden doğuş") Orta Çağ sona ermiş, Yeni Çağ başlamıştır. Fakat Yeni Çağ, Orta Çağ'daki gelişmeleri de devam ettirmiştir. Astrolojik olarak bu yeni dönem 1398/1400 yıllarındaki Neptün-Plüton birleşimi ile başlar; bu ise her 493 ya da 494 yılda bir görülen bir hadisedir. İki gezegen de değişim ve dönemeci simgeler. Bunlar biraraya geldi mi, global ölçekte etkili değişimlerin meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Orta Çağ'da insan kendisini tanrısal bir düzenin içine yerleşik görmekte iken, şimdi artık "bu tarafı" da farketmiş; böylelikle bireyselliği, özgürlüğü, bilimi ve zihnin sınırsızlığını keşfetmiştir. Bu anlamda Rönesans, varoluşumuzu şekillendiren unsurları mümkün kılmıştır: Kitap basımından yabancı kıtaların ele geçirilmesine kadar uzanan buluşlar, keşifler, reformasyon, Güneş merkezli dünya görüşünün yerleşmesi, ayrıca devredilemez haklarla donatılmış bireyin bilinci. Ayrıca hümanizm felsefesi, dinde, öncekinden çok daha fazla bir şekilde, etiğe, ahlaka ve kendini sorgulamaya yer verilmesi çağrısında bulunur.

Gücün merkezinde

Rönesans, sanat ve astroloji bağlantısı bakımından sanat tarihinde erişilen en üst noktadır. O devirde kiliseye bağlı veya dünyevi olan birçok prens, düzenli olarak saray astrologlarına başvurmaktadır. Seçildikten sonra Papa II. Julius (1503 – 1513) taç giyme töreni için uygun zamanı astrologlara hesaplatmıştır.

Medici, Chigi veya Sforza-Viconti gibi kudretli prenslikler de astrologlara kendilerini sergileme imkânı sunmuşlardır. Leonardo da Vinci, Rafael, Tizian, Dürer ve daha birçok sanatçı için yıldız yorumu, ilham alınan bir kaynak olmuştur. Bilim de gözleme ve yorumlama arasında bir ayrım gözetmemektedir. Johannes Kepler (1571–1630) gibi bilimin etkili temsilcileri de yoğun olarak astroloji ile uğraşmaktadır.

Bologna'daki San Pedro katedralinde astrolojideki zodyak bulunur; içindeki koridora da astronomik hesaplar için bir meridyen hattı yerleştirilmiştir. 1420 yılında Floransa'nın en eski kilisesi olan San Lorenzo'nun kutsal eşyaların saklandığı bölümü, Medicilerin aile şapeli haline dönüştürülmüştür. Mihrap (*altar*) bölümünün üstündeki kubbede gezegenlerle birlikte tüm zodyak resmedilmiştir. Burada 4 Temmuz 1442, saat 10:30'a göre çıkartılmış bir harita yer alır. Belirtilen saatte o zamanlar bilinmekte olan tüm gezegenler AC-DC ekseninin üstündedirler. Haritanın hangi kişiye veya olaya ait olduğu bugüne kadar tam olarak aydınlatılamamıştır.

Papaların bankacısı olan Agostino Chigi (1466–1520) Sala di Galatea'daki Farnesina adlı villasına tavan tablosu olarak "yıldız resimleri" yaptırmıştır. Zamanının kendinden emin tavrıyla, ayrıca kendi haritasının süslerle donatılmasını sipariş etmiştir.

Sanatı teşvik eden kişilerden biri de Emilia-Romagna bölgesinde Ferrara dükü olan Borso d'Este'dir (1413 –1471). Este ailesinin mülkü olan Schifanoia sarayının Mesi salonundaki freskler, astroloji bilgisinin o zamanlar hayli yüksek düzeyde olduğunu kanıtlar. Ressam Francesco del Cossa'nın (yaklaşık 1435–1477) yaptığı 12 duvar tablosunun her biri üç kısımdan oluşur. Üst kısımda burçların yöneticileri yer almaktadır. Ortada bunu üç dekan izler; bunlar gençlik, olgunluk, yaşlılık zamanı olarak yorumlanır. Alt kısımda ise her ayki burca göre, yüksek tabakanın günlük hayatından manzaralar yer almaktadır.

Güney Tirol'de de o döneme tanıklık eden astrolojik göstergeler vardır. Bu bölge Yeni Çağ'ın başlarında Habsburgların idaresinde olsa da, İtalyan şehir devletlerinin etkisi belirgindir. Vinschgau bölgesindeki Churburg şatosu bunu kanıtlar. En cazip bölümü olan Jakobs odası, Rönesans devrine aittir. Gösterişli, oymalı tavanın ortasında Jüpiter bulunur; onun yanında Sol (Güneş) ve Luna (Ay) oniki burçla çevrilmiş olup, tahtta oturmaktadırlar.

Sırlarla dolu resimler

Da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" adlı eseri

Kaynak: Wikimedia Commons

Rönesans ressamlarından bazıları astrolojik motifleri şifreli bir biçimde kullanmıştır. Bunlardan en tanınmış olanı, Leonardo da Vinci'nin "**Son Akşam Yemeği**" adlı freskidir. Buradaki oniki havari, astrolojideki zodyağı temsil eder:

Fresk, sağ tarafta **Koç**'u temsil eden havari **Simun** ile başlar. Güçlü kafa ve aynı yöne işaret eden dinamik eller, belirgin olarak Koç'u gösterir. Onu **Boğa**'nın sembolü olan **Taday** takip eder. Güçlü Boğa boynu ve kendine dönük eller, bedenselliğe yönelmiş enerjileri vurgular. Daha sonra **İkizler**'in temsilcisi **Matta** gelir. Herşeye açık olan İkizler enerjisi, farklı taraflara çevrilmiş kafa ve ellerle gösterilmiştir. Bunu **Filipus** takip eder. Zarif, yumuşak ve kırılğan izlenimi veren hatlarından onun **Yengeç** olduğunu farketmek zor değildir. Yengeç, Ay'a, temel dişil enerjiye karşılık gelir. Bundan sonra **Aslan**'ın temsilcisi **Büyük Yakup** gelir.

Kendinden emin jestiyle, ki bu iki yana açılmış kollardan da farkedilir, gayet net bir ifade sergiler. Onun arkasında, neredeyse hiç farkedilemeyecek şekilde, **şüpheci Tomas** yer alır, o göze çarpmayan **Başak**'ın sembolüdür. Fakat Başak kendisini ifade ettiği zaman, bunu işaret parmağı kalkık bir şekilde, eleştiren ve akıl veren bir üslupla yapar.

Ortada ise **İsa**, yani herşeyin etrafında döndüğü **Güneş** görülür.

İsa'nın solunda en sevilen havari ve **Terazi**'nin temsilcisi olan **Yuhanna** oturmaktadır. Sevgiye ve ahenke duyduğu özlem, yüz hatlarından okunur. Öte yandan yanındaki **Yehuda** (Judas) tamamen farklıdır. Karanlık, hiddetli yüz ifadesi **Akrep**'in, yani ölümü ve dönüşümü ifade eden burcun enerjisini gösterir. Havariler arasında onu **Yay** olan **Petrus** izler. Dinamik ve enerjik bir izlenim bırakır; fakat bir Koç kadar hedefine ulaşmaya çalışan biri değildir, daha ziyade biraz dağılmıştır.

Nihayet Oğlak'ın temsilcisi olan **Andreas** belirir. Yanına yaklaşılmaz biri izlenimi yaratır, fakat net ve karardır da. Elleriyle kesin sınırlar koyar. Sınır koymasıyla hepsi içinde en sarsılmaz kişi olduğu izlenimini bırakır. Onu **Kova** tipi olan **Küçük Yakup** takip eder. Yanındaki **Andreas** ve **Petrus**'la vücut teması bulunur, çünkü **Kova** için hemfikir kişilerle temas kurmak yüksek bir idealdir. **Bartalamay**, aynen zodyaktaki **Balık** gibi turu tamamlar. **Bartalamay** freskte görülen telaşlı faaliyete gerçekten katılmadan, onu belirli bir sukûnetle izler. İlginç bir şekilde sadece **Bartalamay**'ın ayakları gösterilmiştir. Ayaklar, Balık burcuna karşılık gelir.

Bu eserin Milano'da Santa Maria delle Grazie adlı Dominikan manastırının yemek salonunda bulunan orijinali, rutubet yüzünden zarar gördüğü için, tekrar tekrar restorasyon görmüştür. Astrolojik bağlantılarına pek aşina olmadıkları için restorasyonu gerçekleştirenlerin, diğer havariilere de ayak çizdikleri görülüyor.

Tizian'ın (yaklaşık 1488 –1576) "Ulvi ve dünyevi aşk" adlı eseri de benzer şekilde şifrelenmiştir. Eserde biri çıplak diğeri giyinik iki kadın bir çeşmede otururken görülür, bunlar sabah ve akşam yıldızı olan Venüs'ün simgeleridir.

Burada şu soruyu sorma gereği duyuluyor: Acaba astrolojinin toplumda en çok kabul gördüğü bir dönemde, en büyük sanatçılar en anlamlı eserlerinden bazılarını niçin şifreli hale getirmişlerdir? Mutlaka sebep takip edilme korkusu değildir. Muhtemelen bunun arkasında şöyle bir niyet vardı: Yarattıkları eserlerin daha derin anlamı, sadece zihinsel olarak benzer ufka sahip kişilere açık olmalıydı.

Üstü örtülmeyen astroloji

Astroloji sembollerini mecaz yoluyla resimlerin içine gizlememiş olan birçok sanatçı da bulunur. Bunlar arasında Albrecht Dürer yer alır. Dürer'in "Sol Justitiae" adlı tablosuna şöyle bir bakıldığında, tablo terazi ve kılıç tutan tanrıça Justitia'yı hatırlatır. Resmi "Adalet Güneşi" olarak adlandırılan sanat tarihçileri, eseri böyle yorumlarlar. Bu yorumda önemli karşı görüşler gözden kaçırılmıştır: Kişiyi görmeden doğruları söylediğini göstermek için Justitia'nın gözleri bağlanmıştı. Halbuki Dürer'in Justitia'sı bir güneş maskesinin ardından dünyaya tamamen uyanık gözlerle bakar. Ve egemen bir tavırla aslana binmiştir. Yani anlaşılan Dürer için esas olan Justitia değildir; aksine Güneş'tir; onu da astrolojideki karşılığına göre göstermiştir: Teraziyi tutan el aşağı doğru, kılıcın olduğu el ise yukarı doğru bakmaktadır. Güneş; Aslan burcunda yönetici, Terazi burcunda düşük, Koç burcunda yücelen durumundadır.

Astrolojiye başka göndermelere Dürer'in "Zodyaklı çıplak kadın", "Yıldızlı gökyüzü" ve "Astronom" adlı eserlerinde de rastlanır.

Ev ve saat kitapları, çok sayıda astrolojik sembolle donatılmış olup, bu gelenek kitap basımıyla önemli ölçüde gelişmiştir. Rönesans döneminde bu türün en önemli eseri, Milanolu Sforza-Viconti hanedanına ait "De Sphaera" başlıklı muhteşem cilt olarak görülür. Bu eser, gezegenleri bir kere birçok özelliğe sahip antik çağ tanrıları olarak gösterir. Her gezegen sembolünün altında, onun yönetici ve düşük olduğu burçlar verilmiştir; bunun da altında tipik özellikler belirtilir: Mars için savaşçı, Venüs için sanatkâr ve sevgili vs.

Avusturya'da Viyana Milli Kütüphanesi'nde İskoçya kralı IV.Jakob'un (1473 – 1513) ve karısı Margaret Tudor'un (1489 –1541) dua kitabı bulunur. Bu kitap 16. yüzyılın başlarında oluşmuştur ve Flaman kitap ressamlığının usta yapıtı olarak addedilir. Detaylara sevgiyle yaklaşarak zengin süslerle bezenmiş olan toplam 490 sayfada zodyak da kendi yerini bulmuştur.

Bu dönemde şehirlerde zodyaklı saatler de çok popüler hale gelmiştir; bahsetmeye değer olanları Stralsund'da Nikolai kilisesi, Bad Doberan'daki baş kilise, Rostock, Gdansk ve Stendal'deki Maria kiliseleri ve Münster'deki St. Paulus katedralidir. Aynı şey Prag, Ulm, Esslingen, Heilbronn ve Tübingen belediye binaları; İsviçre'deki Sion, Bern'deki Zytglogge kulesi, Solothurn'daki Kırmızı Kule, Zug'daki Zyt kulesi, Schaffhausen'daki Fronweg kulesi ve Münih'teki Alman Müzesi (Deutsches Museum) için geçerlidir.

Astrolojinin metropolleri

Kilise, astrolojik gösterimler için sipariş veren en önemli kurum olarak kalır ve bilimsel dünya görüşüne uzun süre karşı koyar. Henüz 1560 yılındayken Michelangelo, Roma'da Diokletian kaplıcalarının yıkıntıları üzerindeki Santa Maria degli Angeli e dei Martiri bazilikasını tasarlamıştır. Sağ taraftaki girişin üzerindeki bir pencerede bulunan delik, güneş ışınlarını öyle süzer ki, yerde bulunan paralel bir meridyeni (*bir çeşit güneş saati*) aydınlatır. Bunun etrafını burçların kare şeklindeki plaklara yerleştirildiği astrolojik zodyak çevreler.

Dünyevi tarzda olan Barok prensleri de saraylarında astrolojik sembollere yer vermekten geri kalmamışlardır. Merkezlerden birisi Kayzer II. Rudolf'un (1552 – 1612) ikamet ettiği Prag şehridir. Kayzer II. Rudolf, sanatı ve bilimi olduğu kadar, ezoterik konuları da çok destekleyen biridir. Bastırdığı paraların bir yüzünde kendi portresi, diğer yüzünde ise ekliptik ve yükselen burcu Oğlak yer alır. Kepler tarafından hazırlanan natal haritası, birtakım sanat eserlerine, örneğin suluboya resimlere, temel teşkil etmiştir.

Prag'daki Wallenstein sarayı, Güneş

Fotoğraf: Klemens Ludwig

En etkileyici olan astroloji belgesi, ünlü mareşal Albrecht von Wallenstein'in (1583 – 1634) Wallenstein (veya Waldstein) sarayıdır; bugün Çek parlamentosunun senato toplantıları burada düzenlenmektedir. Burada bir "astrolojik koridor" bulunur. Tavan resimlerinde zengin Barok üslubuyla gezegenler gösterilmiştir; onlara sağda ve solda yönettikleri burçlar eşlik eder.

Resim

Barok dönemin büyük ustası Peter Paul Rubens şifreli mesajlarla oynamayı sevmiştir. “Olimpik tanrıların toplantısı” adlı resminde, şifreli bir şekilde 1602 yılında kışın Oğlak Dönencesi sırasındaki zodyak görülmektedir. 22 Aralık 1602 tarihinde, saat 0:30’da o zamanlar bilinmekte olan tüm gezegenler, AC-DC ekseninin altında yer alırlar. Ufuk eksenini AC 8° Terazi’den, DC 8° Koç burcuna uzanmaktadır. Ay, bundan kısa bir süre önce Koç’a geçmiştir, diğer tüm gezegenler bir karenin içine toplanmışlardır, karenin sınırlarını 14° Akrep’teki Jüpiter ile 17° Kova’daki Venüs oluşturur. Rubens’in resminin alt ve orta kısmında parlak ışıkla kaplı bir kadın figürü, at arabasıyla cehennemden çıkmaktadır. Burada o tarihte en alçak noktasına erişen Güneş’e bir benzetme vardır. Cehennemin üstünde ise Jüpiter bulunur, onun hemen altında hiddetli bir Satürn yer alır, onları elinde arp tutan bir Merkür, kırmızı pelerinli ufak tefek bir Mars ve iriyarı bir Venüs takip eder.

Birçok Barok sanatçı eserinde astrolojik sembolleri mecazi olarak gösterir. Rönesans’ın aksine bu dönemde bunun pragmatik sebepleri vardır: Astrolojiyi teşvik eden kişiler, Bohemya’dan II. Rudolf, Fransa’dan XIII. Ludwig, İngiltere’den I. Karl ve Wallenstein, ya erken ölmüşlerdir ya da güç savaşlarının kaybedenleri olmuşlardır. Etkisi süren mutlakiyetçi hükümdarlar ise, yani XIV.Ludwig, Maria Theresia ve Prusya kralı II. Frederik, astrolojiyi yasaklamışlardır.

Zekaya karşı duygu

İnsanlığın bilincinde meydana gelen büyük değişim, 18.yüzyılda sonunda kendi yolunu bulmuştur. Barok dönemde halen hiyerarşik-feodal yapılarda son bir yeşerme görülürken, değişim böylece şimdi tüm topluma ulaşmıştır. Bunu meydana getiren ise aydınlanma ve Endüstri Devrimi’dir.

Aydınlanma fikrini hiç kimse filozof Immanuel Kant (1724 – 1804) kadar net ifade etmemiştir. Kant, “insanın kendisinin sebep olduğu reşit olmama” halinin son bulmasını talep eder. Bu ise “başka birisinden yardım almadan, kendi aklını kullanma becerisine veya isteğine sahip olmama” anlamına gelmektedir.

Özellikle kalıcı bir değişime yol açan, Endüstri Devrimi olmuştur. Endüstri Devrimi; hareketlilik, esneklik, uzmanlaşma, makineleşme ve şehirleşme gibi yeni değerler getirmiştir.

Aydınlanma ve endüstrileşme sonucunda artık spiritüel geleneklere yer yoktur. Dinin eleştirilmesi ise laikleşmeyi güçlendirmiştir.

Sadece yeryüzünde değil, gökyüzünde de yeni bir döneme girilmiştir. Dürbünün gelişip teleskop haline gelmesi, Uranüs ve Neptün'ün keşfine yol açmıştır.

Çok çeşitli görüntüler

Dünyada yaşamın giderek daha da hızlanması, sanata da etki etmiştir. Katı klasizm, duygu yüklü romantizm, realizm, natüralizm ve historizm (*tarihselcilik*) gibi farklı akımlar, kısa zaman içinde birbirlerinin yerini almışlardır.

İzlenimcilik (*empresyonizm*) bütün bu gelenekleri yıkmıştır. İzlenimcilik, şimdiki zamanın renkli çeşitliliğinden ilham alır. Buna karşılık dışavurumculuk (*ekpresyonizm*) artık duyular vasıtasıyla elde edilen izlenimleri değil, ruhsal deneyimleri ifade eder.

Sanat akımlarının çeşitliliği, 20.yüzyılın başlarında ortaya çıkan Art Nouveau (*sezasyonizm*) ile de görülür. Art Nouveau, süslemeleriyle ve simetriden kaçınan kıvrımlı çizgileriyle etki uyandırır.

Resim

Artık bu yeni dönemin “katedralleri” endüstri baronları için villalar, büyük fabrika binaları; çabuk büyümekte olan nüfus için konut alanları veya demiryolu istasyonları olmuştur. Bunları sipariş edenler ise metafizik sembollere nadiren değer vermektedirler.

Fakat yine de bu gelişmenin karşısında durmak için birtakım çabalar gösterilmiştir, hatta kilise bile çaba göstermiştir. Buna örnek olarak 1867-1872 yılları arasında Alsas'ta Obernai'da inşa edilen Yeni Gotik tarzındaki Peter ve Paul kilisesi sayılabilir. Çatının altına zodyak dairesel olarak Tanrı kuzusunun* (**bu deyim İsa için kullanılmaktadır*) etrafına yerleştirilmiştir. Buradaki oniki burç, tarihselcilik anlayışına uygun olarak, antik çağa ait olmaları muhtemel eski resimlerle gösterilmiştir.

Tuna nehrinin kaynağı, Heykeltıraş Adolf Heer'in eseri olan duvar

Fotoğraf: Klemens Ludwig

1875'de tarihselcilik anlayışı doruk noktasına ulaştığı sırada, heykeltıraş Adolf Heer, Brigach ve Breg kollarının birleştiği yerde (*Tuna nehrinin kaynaklandığı yer*) dört parçadan oluşan dairesel bir duvar yapmıştır. Duvar, iç kısmında oniki burçla süslenmiştir.

1860 yılında geç Romantik dönemin ustası Carl Spitzweg "Astrolog" resmini yaratmıştır. Bu resimde, dikkatle ve bariz bir şaşkınlıkla, iki erkek çatı katından teleskopla yıldızlı gökyüzüne bakarlar.

Merkür ve demiryolu

Art Nouveau da yine astroloji sembollerine başvuran bir akımdır, hatta bunu diğer sanat akımlarından daha açıkça yaptığı görülmektedir. Art Nouveau'nun ağır bastığı yer, Darmstadt'taki Mathildenhöhe semtidir. İkinci Dünya Savaşı'nda büyük yıkıma uğramasına rağmen, burada Art Nouveau etkisi bugün dahi hissedilir. Buranın simgesi Dügün Kulesi'dir, günümüzde evlendirme dairesi olarak kullanılmaktadır. 1907 yılında inşa edilen binada kare şeklindeki zodyakla çevrilmiş bir güneş saati bulunur.

Astrolojiden ilham alan Art Nouveau sanatının diğer güzel bir örneğini Çek grafikçi, afişçi ve ressam Alfons Mucha (1860–1939) sergilemiştir. Alfons Mucha 1896 yılında "La Plume" dergisinde "Zodiak" adlı renkli litografiyi yayınlamıştır. Litografi, genç bir kadını yandan gösterir. Kadının başı zodyak ile çevrilidir; bu ise kutsal kişilerin başına ışıktan harelere çizme geleneğini hatırlatır. Bu motif bugüne kadar birçok takvim ve plakette kullanılmıştır.

Modern tapınaklardan bazılarında da açıkça astrolojik sembollerden yararlanılmıştır; örneğin Bremen'deki tarihselcilik tarzındaki Eski Mahkeme binası böyledir. Ağır ceza mahkemesi salonunda bir zodyak bulunur.

Dikkatli bir gözlemci, Hamburg'taki ana tren garında da astroloji sembollerine rastlar. Giriş kısmında tavan resimlerinin altında Merkür tasviri bulunur. Merkür, elinde Hermes çubuğu ve tren tutan bir tanrıçanın yanında durur. Bu dişil figür, Merkür'ün yönetici olduğu Başak'ı hatırlatır (5). Dolayısıyla Merkür'ün yolculuk, transfer ve iletişimle bağlantısı, endüstrileşme sırasında bile tamamen kaybolmamıştır.

Soyut gösterimler

20. yüzyıl sanatı, her dönemde olduğundan daha fazla, yeni ifade biçimlerinin arayışıyla şekillenmiştir. Kübizm, soyut sanat, sürrealizm, bunların tümü kendilerini yerleşik sistemin karşıtı olarak görürler, bu politik açıdan da geçerlidir.

Genel olarak bu dönemde sanatçıların da kendilerini spiritüel konulara daha çok açtığı görülür. Astroloji yeni bir anlam kazanmıştır, çünkü kendini temelden yenilemiştir. Astroloji, bu yüzyılda psikolojiye yaklaşmış ve yaşama destek sunar hale gelmiştir.

Hundertwasser evi, Zodyaklı çeşme, Viyana

Fotoğraf: Klemens Ludwig

Avusturya Astroloji Derneği'nin Viyana'daki yerinde, astrolojinin varlığı duyularla hissedilir. Bu evde etkileyici bir astrolojik mozaik bulunur, bu mozağin tasarımına ve yapılmasına Friedensreich Hundertwasser de katılmıştır. Hundertwasser'in derneğin eski başkanı olan

Sandor Belcsak ile (1938 – 1999) yakın arkadaşlığı bulunur. Viyana'daki Hundertwasser evinin önünde aynı zamanda astroloji sembolleri içeren bir çeşme vardır.

Avrupa kültürüne ait mitler, Anselm Kiefer'in eserine (doğum: 1945) etki etmiştir. Kiefer, çalışmaları çerçevesinde kozmik konulara da eğilmiştir. "Satürn zamanı" veya "Lilith" adlı resimleri, derin bir astroloji anlayışını sergiler.

Heykeltıraş ve grafikçi Knud Knudsen (1916 – 1998) "Oniki mizaç: Kendini anlamak ve başkalarını değerlendirmek için bir dizi figür" adlı eseri meydana getirmiştir. Bu iddiayla Knudsen, oniki burcu bronzdan kabartmalar şekline sokmuştur.

Pop sanatının (= Popüler sanat) ustası Andy Warhol da (1928–1987) astrolojik konulara el atmıştır. Warhol, günlük hayata ait motifleri sanat mertebesine erişirme sloganına sadık kalarak, 1959 yılında zodyak serisinin bilinen özelliklerinden ("umut dolu Koç", "keskin zekalı Yay ") yararlanmış ve çizimlerine el yazısıyla yorumlar eklemiştir.

Hollandalı sürrealist ressam Johfra Bosschart, gerçek adıyla Johannes van den Berg (1919 – 1989), oniki burcun posterlerini yapmıştır. Bunlar bugün çeşitli şekillerde çok yaygın olarak görülür ve muhtemelen bu türün en tanınmış örnekleri arasında yer alır.

Johfra ile karşılaştırılabilecek başka birisi, naif sanatın temsilcilerinden olan Avusturyalı sanatçı Rosina Wachtmeister'dir (doğum: 1939). Wachtmeister, günlük kullanıma uygun eşyalar tasarlamakla, estetiğe ilgi duyan bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Bunun yanı sıra oniki burç için kendisi bir kitap serisi de çıkarmıştır.

Soyut sanatın temsilcileri de yine hep kozmik sembollere el atmışlardır. Hilma af Klingt (1862–1944) bu akımın çok spiritüel bir öncüsü olup, "Güvercin" adlı serisinde astrolojik motiflerden yararlanmıştır. Paul Klee (1879 – 1940) ise "Tarlanın üstündeki gökyüzü işaretleri" tablosunu yapmıştır. Wassily Kandinsky (1866 – 1944) "Dairenin içindeki daireler" adlı eseri meydana getirmiştir. Dadaist grafikçi ve kolaj sanatçısı Hannah Höch (1889 – 1978) "Satürlü kadın" resmini yaratmıştır. Fransız-Kanadalı sanatçı François Dallegret (doğum: 1937) oniki burcu, yarış arabaları şeklinde göstermiştir.

Sonunda sürrealizmin ustası Salvador Dali'den de bahsetmek gerekir. Dali, 1967 yılında "Zodyaktaki oniki burç" adlı eseri yaratmıştır. Yine kendisinin yarattığı ve astrolojik bağlantıları içeren Tarot da, onun kozmik anlayışını sergiler.

El sanatları alanında astrolojik gösterimler özellikle çok sevilmiştir. Kolyelerde, yüzüklerde, bilekliklerde ve diğer süs eşyalarında burç veya gezegen motiflerinin bulunması, modern sanatın, gündelik olanı sanat eseri mertebesine ulaştırma iddiasıyla yakından bağlantılıdır.

Bu ifade biçimleri, özgür bir toplumun yaratıcılığını gösterir, bu toplumda astroloji tekrardan yerini bulmuştur.

Dip notları:

1 Mazal, Otto: Die Sternenwelt des Mittelalters, Graz 1993, S. 90

2 Hensel, Christa, a.a.O., S. 4

3 Blume, Dieter, a.a.O., S. 70

4 Huber, Bruno: Die Planetensäule von San Marco, in Astrolog Nr. 51, August 1989

5 Einen guten Überblick über derartige Zusammenhänge bietet die Astrologin Monika Heer unter: <http://www.astrologos.de/neptunwelten/themen/kunst/>

© Klemens Ludwig – bu makale değişik şekilde şu dergide yayınlanmıştır: The Astrological Journal, 2021 / The Astrological Association of Great Britain / 01.03.2021© Klemens Ludwig, 2021

YAZAR: KLEMENS LUDWIG

Klemens Ludwig yazardır ve Alman Astrologlar Birliği'nin (DAV) başkanıdır. 1980'li yıllardan beri astrolojiyle uğraşmakta olup, bu konuda birkaç kitap yazmıştır; bunlar arasında **Sanattaki Astroloji** başlıklı kitap da bulunmaktadır (*[Astrologie in der Kunst](#)*).

Web sitesi: astrologie-ludwig.de.

Yukarıdaki yazı, astrolog Klemens Ludwig'den izin alınarak, aşağıdaki web sitesindeki Almanca makalesinden çevrilmiştir:

https://www.astro.com/astrologie/aa_article210301_g.htm

Hiçbir şekilde kopyalanmasına ve dağıtılmasına izin verilmemektedir.